

Decret pel qual s'estableix l'entorn de protecció de la Farga Rossell, parròquia de la Massana

Exposició de motius

Vist el Decret del 20 de maig del 2009, publicat al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra núm. 37, del 27 de maig del 2009, pel qual s'estableix l'entorn de protecció de la Farga Rossell, parròquia de la Massana;

Atès el recurs de reposició 710.217 del 9 de juliol del 2009, i tenint en compte la resolució 82293/2009, es modifiquen part dels criteris referents a la banda de 12 metres situada darrera el mur de sosteniment i s'exclou el pont, que dona al carrer de les Costes de Giberga, i part dels seus accessos de la Zona 2 per incloure'ls a la zona 3.

Es corregeixen alguns errors menors en la delimitació literal de la zona 2 i en la formulació dels criteris arquitectònics i urbanístics de la mateixa zona;

A proposta de la ministra d'Educació i Cultura, el Govern, en la sessió del 20 de gener del 2010,

Decreta

Article 1

Es defineix la ubicació i la descripció de la Farga Rossell, parròquia de la Massana, declarada bé immoble d'interès cultural en la classificació de monument d'acord amb l'annex de la Llei 9/2003, del 12 de juny del 2003, del patrimoni cultural d'Andorra, que figura a l'annex 1 d'aquest Decret.

Article 2

S'estableix i es delimita l'entorn de protecció definitiu de la Farga Rossell, parròquia de la Massana, d'acord amb el que disposen els articles 2, 7, 11, 12, 13, 14 i concordants de la Llei 9/2003, de 12 de juny del 2003, del patrimoni cultural d'Andorra. La justificació de l'entorn de protecció que s'estableix figura en l'annex 2 d'aquest Decret.

En el plànol que es publica hi figura grafiada la delimitació de l'entorn de protecció del monument, amb indicació dels diferents espais i elements concernits.

Article 3

S'estableixen els criteris arquitectònics i urbanístics definitius que han de regir les intervencions sobre la Farga Rossell i que figuren a l'annex 3 d'aquest Decret.

Article 4

S'estableixen els criteris arquitectònics i urbanístics que han de regir les intervencions sobre l'entorn de protecció del monument que figuren a l'annex 4 d'aquest Decret.

Article 5

Es determina, d'acord amb el que estableix l'article 12.3 de la Llei 9/2003, l'execució immediata dels criteris arquitectònics i urbanístics que han de regir les intervencions sobre la Farga Rossell i sobre el seu entorn de protecció, a partir de la publicació d'aquest Decret al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra.

Article 6

S'insta el Comú de la Massana a adaptar al més aviat possible la planificació urbanística de la parròquia als criteris esmentats, d'acord amb els principis d'execució i prevalença que estableix l'article 12.3 de la Llei 9/2003.

Article 7

Se sotmet al règim d'autorització prèvia, establert a l'article 14 de la Llei 9/2003, qualsevol obra o intervenció, tant si és de promoció pública com si és de promoció privada, que es vulgui realitzar sobre el monument o sobre el seu entorn de protecció.

Article 8

S'apliquen totes aquelles altres mesures previstes a la Llei 9/2003, del patrimoni cultural, derivades de l'aprovació d'aquest Decret.

Article 9

Es publica aquest Decret al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra i es notifica als comuns de la Massana i d'Ordino, i a les persones propietàries afectades o concernides conegudes que consten a l'expedient o que han formulat al·legacions.

Article 10

D'acord amb el que disposa l'article 124 del Codi de l'Administració, contra aquest Decret es pot interposar recurs de reposició davant del Govern en el termini màxim de tretze dies hàbils a comptar de l'endemà de ser publicat o, si escau, de les notificacions que siguin individualment efectuades. No obstant això, segons el que disposen els articles 50.1 i 129 del mateix Codi i l'article 12.3 de la Llei del patrimoni cultural, la interposició de recurs no en suspèn l'execució.

Article 11

Aquest Decret entra en vigor el mateix dia de ser publicat al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra.

Disposició derogatòria

Amb l'entrada en vigor d'aquest Decret queda derogat el Decret del 20 de maig del 2009, publicat al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra núm. 21 del 27 de maig del 2009, pel qual s'establia l'entorn de protecció de la Farga Rossell, parròquia de la Massana.

Cosa que es fa pública per a coneixement general.

Andorra la Vella, 20 de gener del 2010

Jaume Bartumeu Cassany

Cap de Govern

Annex 1

Ubicació i descripció

La Farga Rossell es troba situada just a la sortida del nucli urbà de la Massana, en direcció a la parròquia d'Ordino, just a sobre del riu Valira del Nord, i als peus de la carretera general núm. 3, a uns 1.226 m d'altitud. Una farga és un taller preindustrial destinat a la producció de ferro en brut, amb una organització humana molt estructurada i una gestió racional dels recursos (carbó, mineral i aigua). La Farga Rossell (1842-1876), propietat de la família Rossell d'Ordino, és el darrer exemple d'una variant tecnològica del procediment directe que es desenvolupa als Pirineus orientals entre els segles XVII i XIX. Aquesta branca, coneguda com "a la catalana", es caracteritzava per una combinació particular entre tecnologia i treball i, a diferència de les altres, disposava d'una trompa hidràulica per insuflar aire a un baix forn d'estructura singular.

Dins del conjunt de testimonis materials i documentals conservats, la farga constitueix un document històric de valor indiscutible, tant pel seu bon estat de conservació com pel fons documental associat. La documentació d'aquesta farga reflecteix els tres moments clau de la seva curta història. El primer correspon als aspectes relacionats amb la construcció de l'edifici i els annexos (1842-46); el segon a l'explotació de la farga (1845-76) i el tercer a la comercialització del ferro. També, les principals fonts documentals sobre les fargues d'Andorra, arxius patrimonials de les famílies Areny-Plandolit i Rossell d'Ordino, permeten resseguir l'explotació i la comercialització del ferro (els llibres de comptes sobre el carboneig, l'extracció de mena, la producció i treball del metall, vendes i cobraments). Aquestes fons permeten caracteritzar la seqüència evolutiva de les fargues entre els segles XVI i XIX. La documentació evidència com el desenvolupament progressiu del mercat del ferro va permetre un creixement econòmic significatiu d'aquestes terres d'alta muntanya.

La recerca arqueològica duta a terme durant les campanyes realitzades entre els anys 1996 i 1999 permeté actuar en bona part de tot el seu àmbit, es van redescobrir les estructures i els elements associats a aquest edifici emblemàtic del patrimoni industrial andorrà, i es va posar de manifest l'existència d'un clar procés evolutiu en l'aspecte tecnològic, productiu i estructural de la farga. Aquests treballs es troben inserits dins d'una línia de recerca sobre la mineria i la metal·lúrgia moderna en aquesta zona dels Pirineus orientals endegada pel Departament de Patrimoni Cultural. Els treballs posteriors d'adequació i museïtzació (1999-2002) han permès presentar el bé al públic que, per tractar-se de la darrera farga aixecada a Andorra i per la seva curta activitat, ens ha arribat en un estat de conservació molt bo.

La Farga Rossell esdevé un centre d'interpretació destinat a la difusió de l'activitat siderúrgica a Andorra mitjançant el programa Homes de ferro, itinerari que posa en valor el patrimoni siderúrgic andorrà i dels Pirineus, i alhora, estableix relacions amb altres itineraris del patrimoni industrial. El projecte

museogràfic, davant l'oportunitat de difondre el missatge de la farga a la catalana, proposa utilitzar aquest espai per explicar el funcionament de la maquinària, el procés de transformació del mineral de ferro en lingots i la seva comercialització als mercats catalans. La denominació de centre d'interpretació i no de museu respon a la rellevància del fons i a les possibilitats de reconstrucció de la maquinària i de les eines.

Els valors materials i immaterials de la Farga Rossell han fet que el legislador l'hagi declarat directament com a bé immoble d'interès cultural, en la classificació de monument, d'acord amb el que estableixen les disposicions addicionals primera, final primera i l'annex de la Llei 9/2003, del 12 de juny, del patrimoni cultural d'Andorra.

Annex 2

Justificació de l'entorn de protecció

Com a principi general d'actuació que regeix la conservació i la posada en valor del monument, es delimita un entorn de protecció i s'hi estableixen els criteris arquitectònics i urbanístics que vetllaran per la capacitat de la Farga Rossell de comunicar els seus valors materials i immaterials. Aquests àmbits tenen com a objectiu vetllar per la conservació del marc que envolta la Farga Rossell.

L'entorn de protecció de la Farga Rosell està constituït per 3 zones, graduades en funció de la seva relació amb el monument. Els criteris establerts per a cada zona no són obligatòriament més restrictius sinó que estan adaptats al caràcter i a la relació que ha de tenir cadascuna d'elles amb el monument.

La Farga Rossell constitueix un dels darrers testimonis de taller preindustrial destinat a la producció del ferro. Avui, aquest testimoni acull un centre d'interpretació i continua transmetent els seus valors intrínsecs i aquells que el lliguen al lloc on s'implanta i als homes que hi van treballar.

El monument constitueix un testimoni important: només s'han excavat dos fargues del mateix tipus, és una referència en la literatura especialitzada en aquest tipus de farga, i guarda una col·lecció d'objectes originals.

D'aquesta manera, considerant els aspectes materials i els immaterials relacionats amb la farga, i en l'exercici de delimitació de l'entorn de protecció en relació amb el significat del lloc, s'han identificat els interessos patrimonials següents:

- El mateix monument (la farga i els seus annexos)
- El riu i la seva riba
- Els testimonis arqueològics del subsòl
- Les visuals des del monument cap a l'exterior (el fons de perspectiva)
- Les dos visuals rellevants des de l'exterior cap al monument

- L'itinerari de la ruta del ferro

Cal ser curós en conservar els lligams existents entre la farga i el seu entorn natural immediat (l'aigua, el camí.) perquè aquests elements són indissociables de l'activitat de la farga.

Annex 3

Justificació i definició dels criteris arquitectònics i urbanístics que han de regir les intervencions sobre la Farga Rossell

El manteniment i la conservació del monument són responsabilitat del ministeri titular de la cultura per mitjà dels tècnics del Patrimoni Cultural.

La conservació i la restauració de la Farga Rossell requereix, com per a tots els béns patrimonials, un enfocament pluridisciplinar i una metodologia de treball que n'asseguri la salvaguarda física, el testimoni històric que representa i l'autenticitat. En aquest sentit, la Llei 9/2003 ja defineix a l'article 1 el que significa la restauració i també especifica a l'article 15, que les intervencions de restauració efectuades en un monument s'han de basar en principis científics i criteris tècnics.

- D'aquesta manera, tot projecte d'intervenció sobre el monument ha de contenir:

- Un estudi previ d'acord amb la naturalesa i la complexitat dels treballs que es preveuen efectuar i que expressa els objectius de la intervenció, descriu en detall l'estat del monument per mitjà de documents escrits, gràfics i fotogràfics, n'analitza la història i les observacions arqueològiques que s'hi puguin efectuar i en detalla les patologies observades.

- Un projecte de restauració en el qual s'explica i es raona la proposta d'intervenció.

- Uns amidaments detallant els treballs previstos, d'un calendari d'execució així com un pressupost estimatiu.

- Una memòria exhaustiva en què es detallen les eventuais modificacions respecte al projecte inicial. Constitueix un recull documental on es resumeixen les grans etapes de la intervenció, on es presenten les actes de les reunions d'obra, les fotografies significatives dels treballs, els plànols de modificacions. Conclou amb recomanacions sobre les característiques i la periodicitat del manteniment que cal efectuar en el monument.

- Els projectes de restauració i les direccions d'obra són encomanats a arquitectes qualificats i amb experiència en la conservació i la restauració de monuments històrics.

Annex 4

Justificació i definició dels criteris arquitectònics i urbanístics que han de regir les intervencions sobre l'entorn de protecció

Zona 1

1. Delimitació i justificació

El límit de la zona 1 s'inicia al creuament entre la carretera general 3 i el pont situat al sud-oest del monument i segueix la carretera en direcció nord est fins arribar al límit del terreny del monument. A partir d'aquest punt el límit de la zona travessa el riu Valira del nord en direcció est fins al mur de contenció que delimita el riu per la riba esquerra. Des d'aquest punt el límit ressegueix el mur de contenció vers el sud, fins al pont situat al sud-oest de la farga per arribar al seu punt d'inici.

És la zona anomenada zona d'acompanyament que comprèn el monument i l'entorn immediat que està íntimament lligat a la seva significació.

2. Caràcter general i objectius

La zona 1 està formada pels entorns immediats del monument i constitueix la unitat estructural que permet una lectura completa de la relació que s'estableix entre el monument i el territori en el qual s'implanta, amb els elements, ja siguin naturals o antròpics, que en defineixen i determinen l'espai vital immediat.

3. Criteris arquitectònics i urbanístics

Control de l'espai de presumpció arqueològica (EPA)

Es defineix un espai de presumpció arqueològica amb la finalitat de poder-hi exercir un control específic de cara a la presència, en la superfície o en el subsòl, de possibles restes de la intervenció humana en el passat.

Per assolir aquests objectius cal:

- Demanar l'autorització per a qualsevol moviment de terres que impliqui una afectació del sòl o del subsòl que ha de ser supervisat pels tècnics de Patrimoni Cultural.

Medi ambient i tancaments

Aquests àmbits es tracten amb la intenció de valoritzar els espais immediats de la Farga Rossell amb un mínim d'intervencions per mantenir-ne el caràcter. Així doncs, les accions en aquesta zona són les justes per mantenir-ne l'estat actual, de manera que només s'han d'efectuar adequacions paisatgístiques quan estiguin relacionades amb la conservació i la valorització del monument.

Per assolir aquests objectius cal:

- Conservar i mantenir la vegetació existent, sempre que no perjudiqui la conservació del monument.
- Excloure tota mena de dispositiu artificial de vegetació com ara jardineres, parterres, plantacions exòtiques.
- Excloure l'emmagatzematge temporal o permanent de materials o de qualsevol altre element que no estiguin lligats amb el significat del monument o amb la seva conservació.
- Plantar o replantar les espècies vegetals exclusivament locals i/o relacionades amb la vegetació de ribera.

Mobiliari urbà i senyalística

El mobiliari urbà d'aquesta zona s'ha de limitar als panells informatius o dispositius de seguretat que siguin necessaris, però la implantació, les dimensions i els acabats han de ser concebuts amb cura de manera que siguin eficaços però discrets. Es poden admetre altres elements de mobiliari urbà, com ara papereres o lluminàries, sempre que estiguin relacionats amb la posada en valor del bé i que el disseny i la implantació siguin al més discrets possible i no pertorbin el caràcter de la zona.

Per assolir aquests objectius cal:

- Excloure tot tipus de senyalística, excepte aquella que estigui estrictament lligada a la seguretat de les persones i a la comprensió i interpretació del monument.
- Adaptar la dimensió dels panells i/o cartells, així com la seva implantació, grafisme i colors per permetre la preservació i la lectura del caràcter de la zona.
- Realitzar les instal·lacions indispensables de manera que siguin totalment invisibles.
- Adaptar o dissenyar el mobiliari urbà estrictament necessari per preservar la lectura i el caràcter de la zona.
- Dissenyar les baranes destinades a la seguretat de les persones tenint cura de minimitzar-ne l'impacte visual.

Vials i xarxes diverses

Aquesta zona no pot rebre cap tipus de vial perquè s'ha de respectar el caràcter general de la zona i no pertorbar el monument. Pel que fa a les instal·lacions que siguin necessàries, s'han de soterrar de manera a no crear cap interferència amb el bé d'interès cultural i en el paisatge. En el cas de no

ser possible, la conservació de les característiques patrimonials de la zona exigeix que les xarxes es col·loquin a l'exterior de la zona 1.

Per assolir aquests objectius cal:

- Conservar i mantenir els accessos al monument existents en el seu traçat actual i en el seu caràcter natural i/o rural.
- Realitzar totes les infraestructures indispensables de tal manera que siguin invisibles.
- Desplaçar als límits exteriors de la zona tota infraestructura per tal de no entrar en competència visual amb la percepció del monument.

Zona 2

1. Delimitació i justificació

El límit de la zona 2 s'inicia a l'encreuament oest entre la carretera general 3 i el pont situat al sud-oest de la Farga Rossell i creua la carretera fins a l'edifici del Quart. Des d'aquí el límit voreja el mur septentrional d'aquest edifici en línia recta fins a la corba de nivell 1.249 m i la ressegueix fins al lateral sud-est de la carretera que mena a l'heliport, i continua per aquest vers al nord fins arribar a la confluència amb la carretera general. Creua perpendicularment la carretera i la segueix cap al sud fins arribar a l'angle sud-oest del pont que dona al carrer de les Costes de Giberga. A partir d'aquest punt el límit creua el riu fins a la seva riba esquerra, pel costat occidental del pont, fins atènyer en línia recta una distància de 12 metres. D'aquí, segueix vers el sud seguint en paral·lel el traçat del mur de contenció que delimita la riba sud del riu Valira del Nord a una distància de 12 m cap a l'est, fins al pont situat al sud oest del monument i gira cap al nord fins arribar al seu punt d'inici.

És la zona anomenada "sensible" per la seva proximitat amb el monument. Acompanya la percepció general i detallada del bé. Concerneix les percepcions indissociables lligades a la descoberta del lloc (fons visual). La zona inclou el mur de sosteniment del costat de la carretera, així com els terrenys que sosté. El mur de sosteniment s'inclou ja que forma un fons visual neutre, homogeni i envellit, que es percep més enllà dels terrenys que confronten amb la farga. També s'inclou l'extrem sud-oest del lloser d'Ordino que confronta amb la farga i que manté encara unes característiques naturals que cal preservar.

2. Caràcter general i objectius

Vist que la farga se situa en el fons d'una vall molt marcada per l'orientació del riu que envolta l'assentament de la farga, i per l'encaixament natural del terreny accentuat per les infraestructures que s'han anat succeint al llarg del temps (carretera, murs de sosteniments a l'est i a l'oest), aquesta manté una relació estreta amb el seu entorn i especialment amb el teló de fons de les seves

visuals. Aquesta zona ha de conservar aquells espais i característiques naturals que encara manté.

En aquesta zona no s'hi pot construir res, a excepció dels vials en els termes previstos. Els enderroc, les modificacions de feixes, les remocions de terra i talussos, la tala d'arbres i els desbrossaments, estan sotmesos a autoritzacions.

Amb la finalitat que el mur de sosteniment que voreja el riu serveixi com una "pantalla neutra" i tenint en compte que té un aspecte envellit, cal que, a partir del seu coronament cap a l'est, es planti una filera d'arbres de tronc alt, paral·lela al mur, amb l'objectiu de crear un filtre vegetal entre el monument i les construccions que es puguin fer en aquesta zona.

Es pot demanar que el vial previst en aquesta zona pel Pla nacional d'infraestructures viàries sigui soterrat. Això afavoriria la creació d'una zona verda entre les futures edificacions i el mur. Aquest soterrament, que mantindria el mur de sosteniment i tornaria invisible aquesta nova infraestructura, evitaria entrar en contradicció amb els objectius fixats per a aquesta zona.

També interessa en aquesta zona continuar exercint un control específic per tal d'evitar possibles pèrdues o destrucció d'altres elements arqueològics o possibles àmbits que poden restar amagats sota el subsòl, com seria el cas de bona part del botàs que encara es conserva intacte sota la carretera general núm. 3.

3. Criteris arquitectònics i urbanístics

Control de l'espai de presumpció arqueològica (EPA)

Es defineix un espai de presumpció arqueològica amb la finalitat de poder-hi exercir un control específic de cara a la presència, en la superfície o en el subsòl, de possibles restes de la intervenció humana en el passat.

Per assolir aquests objectius cal:

- Demanar l'autorització per a qualsevol moviment de terres que impliqui una afectació del sòl o del subsòl que ha de ser supervisat pels tècnics de Patrimoni Cultural.

Murs i paraments

Dins de l'entorn de protecció de la Farga Rossell interessa tenir un control sobre les característiques dels murs i dels paraments ja que poden tenir un impacte en la lectura dels espais que envolten el monument, especialment si tenen superfícies importants.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es realitzin els paraments de murs amb pedra d'ús local (de característiques físiques i d'aspecte similar a la pedra tradicional del sector) i s'exclougui qualsevol altre material.

Medi ambient i tancaments

L'objectiu en aquesta zona és preservar el teló de fons visual de la farga per conservar un marc paisatgístic d'acord amb la missió de presentació del monument en el seu entorn.

Per assolir aquest objectiu i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es mantinguin els talussos existents i la seva vegetació sense efectuar-hi cap modificació.
- Se substitueixi la tala per una replantació tret que estigui justificada.
- Es mantinguin els espais i els terrenys públics i privats en bones condicions i aparença (no està permès dipositar-hi terres o altres materials, ni posar-hi instal·lacions tipus càmping o caravàning).
- Es cobreixin verticalment de plantes els murs de sosteniment dels terrenys.
- Es plantin o replantin les espècies vegetals exclusivament relacionades amb les característiques del lloc o bé similars.
- S'exclougui tota mena de dispositiu artificial de vegetació com ara jardineres, parterres, plantacions exòtiques.
- Es dissimulin els tancaments metàl·lics amb arbustos d'essències locals variades per dissimular-ne al màxim la visió.

Mobiliari urbà i senyalística

En aquesta zona s'admet la instal·lació mínima de mobiliari urbà i senyalística, tot vetllant que sigui al més discreta possible. No obstant això, en el tram de la carretera general actual que voreja la zona 1 no s'hi pot instal·lar cap panell de senyalització, sense autorització prèvia del Departament de Patrimoni Cultural, (viària o altra) per no pertorbar la percepció que es té des del monument o cap al monument.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- La dimensió dels panells i/o cartells així com la seva implantació, grafisme i colors s'adaptin als objectius de preservació i a la lectura del caràcter de la zona.

- Es realitzin les instal·lacions necessàries de manera que siguin el menys visibles possible.
- Es realitzi l'enllumenat públic de manera que s'integri en el paisatge, amb colors i tonalitats fosques i sense que la seva alçada superi la vegetació que l'envolta.
- La potència lumínica no pertorbi la percepció del monument i del seu entorn immediat. Tots els projectes relacionats amb aquest àmbit justifiquin de manera clara de quina manera tenen en compte aquesta prescripció i defineixin amb precisió els paràmetres que cal estudiar.

Vials i xarxes diverses

La preservació i la posada en valor de la Farga Rossell exigeix que es tingui una atenció especial en la composició de tot tipus d'equipaments amb les característiques del paisatge que l'envolta, així com en la rectificació d'alguns elements pertorbadors existents. Aquest és el cas de la barana de seguretat de la carretera general que voreja la farga que caldria modificar a través d'un projecte arquitectònic que en permeti eliminar l'impacte. Pel altra banda, la presència d'equipaments públics a proximitat d'aquesta zona requereix un treball de qualitat per a tots els dispositius tècnics.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es realitzin des de l'inici els estudis per als equipaments tècnics indispensables en col·laboració amb els serveis del departament de Patrimoni Cultural, de manera a tenir en compte la presència del bé d'interès cultural.
- Es facin els enllaços elèctrics i telefònics de manera que no siguin visibles a les façanes.
- Es limiti l'enllumenat públic al mínim per evitar que les lluminàries escampin la llum inútilment i s'afavoreixin les que es poden instal·lar prop del terra.
- Es pintin les instal·lacions de seguretat vial i els suports dels panells en una tonalitat fosca que s'acordi amb la natura de l'entorn.
- Es realitzin totes les infraestructures indispensables de tal manera que siguin invisibles.

Zona 3

1. Delimitació i justificació

El límit de la zona 3 comença a l'extrem oriental del pont situat aigües amunt del monument i segueix el camí de les costes de Giberga en direcció nord, tot incloent-lo, fins al revolt. En aquest punt el límit segueix vers el sud tal com

marca el camí fins que s'arriba al camí de les Molleres, que estableix el límit meridional de la zona fins al pont de l'Aldosa. El límit creua llavors a la riba dreta del riu i, seguint en línia recta, creua a la banda oest del carrer de les Palanques i el segueix en direcció nord. En arribar a un conjunt de dos edificis el límit els voreja seguint el mur occidental i la façana septentrional que dona a l'avinguda del Través. En aquest punt el límit torna a girar cap al nord, creua l'avinguda i continua en línia recta vorejant el mur de ponent de l'edifici més oriental d'un conjunt de sis edificis que s'arreglaren a la vorera dreta de l'avinguda. Passat aquest edifici el límit segueix cap al nord en línia recta, tot adaptant-se al límit de dues parcel·les, fins que arriba al vial que dona accés a l'heliport. A partir d'aquí el límit segueix el traçat d'aquest vial, tot incloent-lo, fent un primer revolt cap a l'est i després cap a l'oest fins arribar al final, indret en el qual el límit s'ajusta llavors a la corba de nivell de 1.287 m tot seguint cap al nord fins arribar a una cresta. En aquesta cresta el límit gira cap al nord-est i continua en diagonal fins a la carretera general, la creua i segueix un petit tram de la riba dreta del riu, vers el sud, fins al pont que dona al carrer de les Costes de Giberga. En aquest punt travessa el riu pel costat oriental del pont per arribar al punt d'inici de la de la zona 3.

La zona 3 és anomenada "d'influència" perquè algunes intervencions que s'hi facin poden crear un diàleg entre el monument i el seu entorn, en un segon pla. Concerneix una gran zona parcialment construïda i edificable en la qual es preveu fer equipaments públics i construccions privades. Engloba una part important dels dos vessants de muntanya, a nord-oest i a sud-oest, perceptibles des de la zona d'assentament de la farga.

2. Caràcter general i objectius

La zona 3 està constituïda majoritàriament per terrenys amb construccions recents i per una zona de bosc urbanitzable. Aquests terrenys completen en un segon pla el fons visual perceptible des del monument.

Per aquesta raó, és bo que les modificacions del terreny existent o les noves creacions d'aquesta zona estiguin sotmeses a un control per complir els objectius exposats. També estan concernides les grans infraestructures i les construccions de grans dimensions.

Amb la finalitat d'utilitzar el mur de sosteniment que voreja el riu com una "pantalla neutra", vist que ja existeix i que té un aspecte envellit, cal que a partir del seu coronament cap a l'est, i per sobre del vial del ministeri titular de l'ordenament territorial, es planti una filera d'arbres de tronc alt, paral·lela al mur, amb l'objectiu de crear un filtre vegetal entre el monument i les construccions que es puguin fer en aquesta zona. Cal, doncs, preveure en el disseny de l'espai públic de la coberta del vial, una franja de 12m d'amplada, que permetria, a més, crear un passeig de vianants.

Es recomana que el vial previst en aquesta zona pel pla nacional d'infraestructures viàries, sigui soterrat. Això afavoriria la creació d'una zona verda entre les futures edificacions i el mur.

Pel que fa als comerços o altres activitats terciàries que es vulguin instal·lar en aquesta zona s'han d'implantar i tractar de manera a no entrar en competència amb el monument i amb els equipaments públics. Es recorda que la publicitat, no els rètols, està prohibida a l'entorn de protecció dels monuments.

3. Criteris arquitectònics i urbanístics

Implantació La implantació de tota nova construcció en aquesta zona ha de tenir en compte les corbes de nivell dominants i els vials existents i previstos, amb la finalitat de no trencar les característiques de l'entorn natural en què s'inscriu i d'adaptar-se al màxim possible a les característiques topogràfiques del terreny.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- S'integrin el màxim possible, els volums construïts en el pendent natural limitant els desmunts i els terraplens al mínim.
- Les noves construccions s'implantin seguint la continuïtat de les construccions existents, perpendicularment a les corbes de nivell.

Volumetria En aquesta zona, cal que tots els nous volums a construir s'integrin en l'entorn.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- S'actui sobre el disseny de les façanes, accentuant significativament els jocs d'ombres.
- Es realitzin els paraments de murs amb pedra d'ús local (de característiques físiques i d'aspecte similar a la pedra tradicional del sector).
- S'agrupin els volums que s'han de construir per tal d'evitar la dispersió de les construccions en el paisatge existent.

Volum de coberta En aquesta zona s'ha d'afavorir una integració de les edificacions al paisatge existent. Pel que fa als edificis privats i per evitar la multiplicació d'elements diferents, és convenient que es cerqui un llenguatge neutre. Aquesta consideració no exclou la construcció de nous edificis privats, amb característiques i volumetria singulars, concebuts per arquitectes reconeguts, que puguin arribar a ser una referència per a la història de l'arquitectura andorrana i fins i tot internacional

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es limitin les llucanes a una per vessant, sense alterar la lectura de les dues vessants.
- S'integrin els equipaments tècnics necessaris a l'interior del volum de coberta, sense que sobresurtin.

Materials de coberta Els materials de les cobertes en aquesta zona tenen com a objectiu una certa discreció en relació amb les visuals llunyanes que hom té des del monument o cap al monument.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es facin les cobertes amb llosa.
- Es realitzin les cobertes amb plaques metàl·liques en què el ritme de l'ondulació, si en té, s'esculli en funció de les dimensions de l'edifici, i es pintin amb tonalitats fosques (com ara RAL 5008, 7016...) que s'aproximin al màxim al color de la llosa natural (únicament per a alguns edificis comercials, artesanals o industrials).

Detalls de coberta L'objectiu d'aquest apartat va lligat amb l'anterior. El control dels volums i dels materials utilitzats permet integrar-los millor en el paisatge.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- S'excloquin els metalls brillants aparents.
- Es dissimulin les antenes hertzianes en les cobertes i les antenes parabòliques de manera que no siguin visibles des de l'àmbit públic. Si subsisteix algun dubte quant a la seva visibilitat, se'ls apliqui una pàtina de tonalitat fosca, llevat que formin part d'un equipament públic com ara una mediateca.
- S'agrupin totes les xemeneies i les extraccions per limitar-ne la quantitat.
- Es realitzin les xemeneies i els conductes d'extracció en una tonalitat fosca (per a tots els materials escollits).
- Es dissimulin els equipaments tècnics d'extracció d'aire i d'altres tipus darrere un parament de color fosc i que no creï reflexos.

- Es realitzin les finestres de coberta amb proporcions rectangulars, encastades arran del pla de coberta. S'excloquin els dispositius exteriors de filtre solar que sobresurtin.
- S'excloquin les antenes i altres instal·lacions de tot tipus com ara publicitat, climatitzacions, il·luminacions, etc.
- Els baixants es disposin a l'extremitat de les façanes.
- Es facin les canals de recollida d'aigua en una tonalitat fosca mat, privilegiant l'ús del zinc i del coure.

Murs i paraments

Uns dels elements perceptibles en un paisatge són les superfícies de massa imponents dels murs de façanes cegues (sense obertures, o amb poques obertures). És important tenir una cura especial en aquests punts en aquesta zona.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es realitzi un revestiment en totes les façanes per no deixar cap façana en obra vista.
- Es realitzi un revestiment de pedra d'ús local (de característiques físiques i d'aspecte similar a la pedra tradicional del sector) en totes les façanes per no deixar cap façana en obra vista.
- S'excloqui qualsevol arrebossat amb una tonalitat clara i/o massa viva.
- Es revesteixin els murs de contenció en pedra d'ús local (de característiques físiques i d'aspecte similar a la pedra tradicional del sector) de mides petites o mitjanes.
- S'utilitzin materials naturals (pedra, fusta, metall amb pàtina.) per a les façanes i tancaments.
- "S'excloqui qualsevol material amb una tonalitat clara o massa viva".
- Es cobreixin verticalment de plantes els murs de sosteniment dels terrenys.

Obertures La quantitat i la disposició de les obertures en una façana condiciona la visió llunyana de la relació entre els buits i els plens sobretot perquè l'obertura s'expressa com una ombra, fins i tot quan es tracta d'una percepció llunyana. Per aquesta raó és important tenir cura en l'equilibri d'aquesta relació, sobretot pel que fa als edificis d'habitatges.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es creïn obertures amb caràcter dominant vertical.
- Es restringeixin els voladissos, els elements sortints o reculades de les façanes per evitar que siguin massa presents en el paisatge.
- Es limiti la profunditat dels balcons i les galeries al pas d'una persona (0,70 m).
- Es redueixin i componguin les obertures de les façanes en filades verticals ritmades.
- Se situïn les portes de garatge en una façana que no estigui en covisibilitat amb el monument".
- S'excloguin els tendals, els para-sols i altres sistemes de protecció que no estiguin en relació amb el tipus d'arquitectura proposada.
- S'excloguin els colors llampants en els accessoris comercials com ara tendals, senyalitzacions, presentadors de vitrines, etc.

Fusteries exteriors

La concepció d'un edifici preveu la definició d'uns volums, però també dels detalls de façanes. És molt important tenir cura d'aquest àmbit encara que el seu impacte visual llunyà sigui relatiu, sobretot pel que fa als edificis d'habitatges.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- S'adoptin fusteries de tonalitat fosca per tal de dissimular-les al màxim.
- Es pintin les finestres, els porticons, les persianes i els elements metàl·lics en la mateixa tonalitat, amb un aspecte mat o setinat.
- S'integrin les persianes a l'interior del mur o bé a l'interior de l'edifici.
- S'excloguin els vidres o altres materials que generin un efecte mirall.
- Es facin les portes d'entrada i de garatge en fusta de color fosc, enretirades uns 20 cm respecte al pla del mur exterior.
- S'excloguin les persianes de protecció dels locals comercials situades a l'exterior.

Medi ambient i tancaments

L'objectiu en aquesta zona és preservar el seu aspecte natural. Convé, per tant, que les noves construccions integrin un projecte de plantació de vegetació i que s'afavoreixi la transparència dels tancaments perpendiculars al pendent del terreny. Sempre per facilitar la integració d'alguns tancaments es poden recobrir de vegetació o que siguin realitzats amb pedra d'ús local (de característiques físiques i d'aspecte similar a la pedra tradicional del sector).

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es conservi i es mantingui la vegetació existent al màxim possible.
- Es realitzin els tancaments amb murs de pedra d'ús local (de característiques físiques i d'aspecte similar a la pedra tradicional del sector) inspirant-se en els murs tradicionals.
- Es plantin arbres de tronc alt d'espècies i varietats autòctones per tal de recompondre un entorn natural al voltant de les noves construccions.
- Es cobreixin verticalment de plantes els murs de sosteniment dels terrenys.
- S'excloquin dispositius artificials de vegetació com ara jardineres, parterres, plantacions exòtiques.
- Es valoritzin els camins de vianants existents, respectant les seves característiques i adaptant-les a l'entorn immediat de la Farga Rossell.
- Es mantinguin els espais i els terrenys públics i privats en bones condicions i aparença (no està permès dipositar-hi terres o altres materials, ni posar-hi instal·lacions tipus càmping o caravàning)

Mobiliari urbà i senyalística

S'autoritza la instal·lació de mobiliari urbà i senyalística en aquesta zona, tot vetllant que sigui al més discrets possible. Es recorda que la publicitat està prohibida en els entorns de protecció dels monuments.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- S'adapti la dimensió dels panells i/o cartells així com la seva implantació, grafisme i colors als objectius de preservació i de lectura del caràcter de la zona.
- S'excloqui tot tipus de mobiliari urbà perquè és incompatible amb el caràcter de l'arquitectura pública proposada.

- Es realitzi l'enllumenat públic de manera que sigui eficaç amb un mínim d'elements i que s'integri en el paisatge, amb colors i tonalitats fosques. Es limiti la intensitat de l'enllumenat públic al mínim a fi de posar en valor el monument, així com els edificis públics.
- S'adapti el tipus d'enllumenat i les intensitats lumíniques a l'ús de cada via (camí de vianants, carretera general, etc.)
- Es mantinguin els espais i els terrenys públics en bones condicions i aparença.
- S'exclouï qualsevol senyalització lumínica intermitent.
- S'exclouï els cartells anunciadors i els cartells lluminosos que no raonin amb l'arquitectura proposada.

Vials i xarxes diverses

La preservació i la revalorització de la Farga Rossell exigeix una preocupació en la composició de tot tipus d'equipaments amb les característiques del paisatge que l'envolta. Per altra banda, la presència d'un equipament públic d'interès nacional previst en aquesta zona exigeix un esforç suplementari de qualitat de tots els dispositius tècnics.

Per assolir aquests objectius i segons l'emplaçament i el tipus de projecte, es pot demanar que:

- Es realitzin des de l'inici els estudis per als equipaments tècnics indispensables en col·laboració amb els serveis del Patrimoni Cultural, de manera a tenir en compte la presència del bé d'interès cultural.
- Es facin els enllaços elèctrics i telefònics de manera que no siguin visibles a les façanes.
- Es limiti l'enllumenat públic al mínim per evitar que les lluminàries escampin la llum inútilment i s'afavoreixin les que es poden instal·lar prop del terra.
- Es pintin les instal·lacions de seguretat vial i els suports dels panells en una tonalitat fosca que s'acordi amb la natura de l'entorn.
- S'atenuï l'impacte dels elements de seguretat i de senyalització viària imprescindibles tot adoptant els sistemes més discrets quant a dimensions, acabats i implantació.
- Es realitzin totes les infraestructures indispensables de tal manera que siguin invisibles.
- S'integrin a les futures construccions i a les existents tots els dispositius tècnics que s'hagin d'implantar en aquesta zona. Si no és possible, s'han

d'enterrar o dissimular darrere un mur de pedra o be d'una tanca de tonalitat fosca.

- Es plantin arbres de tronc alt al llarg del vial.
- S'integri sistemàticament en cada projecte una reflexió prèvia sobre la relació visual possible entre el lloc on s'implanta el monument i el projecte d'infraestructura, tenint en compte la visió diürna i la nocturna.

